

OBSERVATOR CULTURAL

Adrian Ghenie - Egon Schiele

11-17 Decembrie 2024
de Veronica Kirchner

ARTE

Adrian Ghenie – Egon Schiele

Veronica KIRCHNER

„Într-o bună dimineață, când Gregor Samsa se trezi în patul lui, după o noapte de vise zbuciumate, se pomeni metamorfozat într-o gînganie înspăimîntătoare.”

Dacă astăzi ar fi început să scrie nuvela *Metamorfoza*, Kafka s-ar fi inspirat, probabil, din expoziția lui Adrian Ghenie de la Muzeul Albertina din Viena, *Schattenbilder*. Expoziția, care poate fi văzută pînă în data de 2 martie 2025, este realizată după o idee și un concept de Ciprian Barsan, co-curator al expoziției, alături de Klaus Albrecht Schröder, directorul Muzeului Albertina de un sfert de secol.

Doar că metamorfoza omului modern s-a petrecut în interiorul mai multor momente sumbre din istoria noastră recentă. Monștri cu tentacule în loc de brațe, copite în loc de tălpi, exagerări grotesce ale fizionomiei, corpuri goale, scheletice sau întoarse visceral pe dos – galeria acestor personaje constituie un adevărat bestiar al caricaturii umane.

Aceste personaje se expun ochilor spectatorului într-o ambianță patologică, de clinică albă și rece. Sala expoziției a fost supusă și ea unei metamorfoze. Coloanele istorice și pereții au fost vopsiți în alb, iar podeaua acoperită cu oțel inoxidabil, reflectând operele și vizitatorii.

Datorită acestui minimalism scenografic, al senzației că te afli într-o sală de disecție. Mișcarea supraprealistă, care își sărbătorește anul acesta centenarul, definea frumusețea cu celebrul citat al contelui de Lautréamont: „Frumusețea ca îndulcirea dintr-o umbră și o mașină de cusut pe masa de disecție”. O definiție care pare a se potrivi perfect cu lucrările tulburătoare ale lui Adrian Ghenie.

În această sală de expoziție se pregătește o disecție a psihicului societății contemporane.

Adrian Ghenie, artist cunoscut pentru stilul său unic de a combina elementele expresionismului abstract cu imagini figurative, are ca reper opt dintre picturile dispărute ale artistului expresionist vienez Egon Schiele. În expoziție sînt fotografiile acestora, mici, ca niște timbre alb-negru.

În viața sa de numai 28 de ani, acesta a creat 300 de picturi și mii de desene și acuarele, de parcă ar fi știut că trebuie să se grăbească. Aproape un sfert dintre acestea au dispărut în timpul Primului Război Mondial.

Este bine cunoscut faptul că Adrian Ghenie, prin intermediul opere sale, se află într-un permanent dialog cu istoria artei. Prin urmare, Adrian Ghenie nu copiază lucrările dispărute, ci le reinterpretează, oferindu-le un nou corp, așa-numitul „corp imposibil”. Astfel, Ghenie nu se mulțumește să recreeze doar forma exterioară a operelor lui Schiele, ci le conferă o nouă dimensiune.

Egon Schiele a fost un artist care a reușit să obțină independența artistică de canoanele anatomiei tradiționale. Prin dezesthetizarea corpului, el s-a eliberat de cultul frumuseții, proclamat de Secesiunea vieneză la începutul anilor 1900.

Mai mult decît orice alt artist, Schiele era fascinat de gestică și mișcă, mereu în căutare de forme noi de exprimare corporală. El a creat aproape 200 de autoportrete, reflectînd preocuparea sa pentru întrebări existențiale, așa cum reiese din textul său poetic: „Din ce substanță misterioasă sînt creat?”.

Aceste întrebări despre sine și identitate erau în perfectă sincronizare cu dezbaterile revoluționare ale psihanalizei lui Sigmund Freud în saloanele vieneze.

Se poate spune că întreaga operă a lui Adrian Ghenie este un autoportret. Dacă Egon Schiele și-a exprimat frica existențială în lucrările sale, fiind numit de un critic de artă „acest Kafka al picturii”, Adrian Ghenie exprimă prin corpul recentelor sale lucrări frica existențială colectivă a societății contemporane.

Ghenie împărtășește același interes cu Schiele în deformarea corpului, în tradiția deconstruirii figurii umane, inițiată de Braque și Picasso, apoi continuată de Francis Bacon.

Ființele deformate din desenele și picturile lui sînt niste „cu-

dătenii neliniștitoare”, în sensul termenului freudian de *unheimlich*.

Asemenea afirmației supraprealiste Claude Cahun – „Masculin? Feminin? Neutrul este singurul gen care mi se potrivește” –, unele dintre personajele malformate ale lui Ghenie, expuse în poziții contorsionate și nenaturale, au buze supradimensionate, ca proaspăt umflate de botox, și organe genitale masculine. Prin aceste metamorfoze corporale, Ghenie reflectă o identitate fluidă, în care granițele dintre genuri sînt estompate.

Personajele închise în propriile lor capsule transformatoare par a nu-și conștientiza metamorfoza. Gura din care au ieșit cele mai groaznice țipete din istoria artei – de la tipătul înghetate al Meduzei, la tipătul natural al lui Munch, pînă la tipătul visceral al suferinței și alienării la Francis Bacon – rămîne întredeschisă la Ghenie, în lucrări precum *Melanconia/Weltwehmut*. Este o liniște glacială, o muțenie absolută. Figurile sînt condamnate la singurătate, la izolare, la incapacitatea de a comunica, deși sînt conectate cu lumea exterioară prin cabluri serpuitoare, ca niște membre auxiliare. Noul cordon ombilical care leagă lumea interioară de cea exterioară este cablul smartphone-ului sau al laptopului.

Astfel, spectatorul se confruntă, ca într-o ogîndă, cu un corp și un chip *unheimlich*, straniu și neliniștitoare.

Celebrul dicton al pictorului spaniol Francisco Goya – „Somnul rațiunii naște monștri” – pare a fi un fir conductor în expoziție. Una dintre figuri are chipul unui alien din filmul științifico-fantastic regizat de Ridley Scott.

Similar lui Egon Schiele, Ghenie păstrează fundalul plat pentru a lăsa privirea să se concentreze asupra vieții interioare a personajelor. Lucrările sale intitulate *Die Schattenbilder* sau *Imagini din umbră* simbolizează partea întinsecă a sufletului, unde individul se confruntă cu propriile sale umbre.

În colecția Muzeului Leopold se poate vedea o versiune mai tîrzie a picturii dispărute a lui Egon Schiele, *Selbstseher/Moartea și bărbatul*. Aici, Schiele introduce și propria sa umbră, ca o reprezentare a Sinelui aflat în criză.

Într-o scrisoare, Schiele afirmă că „expresia feței este ca o mască, dar miinile spun întotdeauna adevărul”. De aceea, în

Egon Schiele, *Moartea și bărbatul*

portretele sale, el accentuează mișcările, ale căror degete apar ca niște cifre misterioase. Unii istorici de artă atribuie semnul V reprezentării unui Pantocrator de pe un mozaic bizantin.

La fel, „homunculi” din desenele și picturile lui Adrian Ghenie au mișcări cu degetele lăbărțate sau înțelește ca niște gheare pe un smartphone.

În lucrarea *Auferstehung* (învierea), mișcările unei figuri ținând un smartphone par împreunate în rugăciune. Noul idol se reflectă în ecranul telefonului, un eu imens într-o „cruciadă permanentă” cu o „tinerete fără bătrânețe”.

Personajele, așezate în cutii înguste, chirchite într-un pat al lui Procust, sînt în contact cu lumea, dar suferă de o alienare patologică. Apropierea fizică și sufletească le este atrofiată, asemenea unui picior monstruos, care crește dintr-un umăr. Ochii sînt înlocuiți de o privire monoculară, sugerînd o percepție fragmentată a realității.

Prin această reprezentare, Adrian Ghenie explorează impactul tehnologiei digitale asupra identității umane contemporane. Smartphone-ul, ca o nouă formă de idol, mediază și deformează relația individului cu lumea, conducînd la o fragmentare și alienare profundă a sinelui. Privirea monoculară și mișcările „rugiătoare” sugerează o dependență și o supunere a ființei umane față de dispozitivele digitale.

Similar cu dozele de supă Campbell's ale lui Andy Warhol,

care au devenit unele dintre cele mai iconice lucrări pop-art, Adrian Ghenie folosește smartphone-ul și laptopul, cu toate accesoriile lor, pentru a interoga relația omului cu tehnologia.

Așa cum Warhol a dorit să redea ideea de consumerism prin intermediul unor imagini familiare, care simbolizau totodată impactul publicității asupra vieții cotidiene, Ghenie explozează modul în care tehnologia a devenit o extensie a sinelui în lumea contemporană.

Caracterul neliniștit al operelor sale provine din sugerarea faptului că tehnologia a preluat o funcție dominantă, transformînd și deformînd identitatea umană.

Meditația asupra relației dintre artă și știință, dintre om și tehnologie reprezintă o temă recurentă în opera lui Adrian

Ghenie, dezvoltată de aproape un deceniu. În 2015, Ghenie a reprezentat România la Bienala de la Veneția, cu expoziția *Darwins Room*, lucrări inspirate din teoria evoluției a lui Charles Darwin, explorînd idei legate de supraviețuire și selecție naturală, nu doar din perspectivă biologică, ci și istorică și culturală.

Teoria darwinistă implică astăzi și prelungirea corpului nostru și a simțurilor noastre prin intermediul smartphone-ului. Încă de acum nouă ani, într-un interviu realizat cu Mihai Pop, cu ocazia participării la Pavilionul României, Ghenie remarcă: „O mare parte a umanității este încă scufundată într-o paradigmă irațională, într-un fel de Ev Mediu, deși cei care trăiesc astfel folosesc iPhone. Este o lume pre-Darwin”.

În expoziția sa de la Muzeul Albertina, Adrian Ghenie folosește grotescul ca formă de contemplare și meditație asupra condiției umane contemporane. Lucrarea *Viziune sau Destin* are în construcția ei pe axa verticală două personaje, iar pe cea orizontală două obiecte comune, adidașii și laptopul.

Întrebarea „Viziune sau destin?” planează asupra acestei compoziții, sugerînd o tensiune între percepția individuală și determinismul tehnologic. Expoziția în ansamblu are o natură filozofică, punînd în discuție un viitor sumbru dacă omul nu va reuși să își regîndească relația cu tehnologia.

În deschiderea expoziției, directorul general al Muzeului, Klaus Albrecht Schröder, a afirmat: „Dacă într-un viitor îndepărtat se va ști în ce stadiu al evoluției umane ne-am aflat, în ceea ce privește transformarea simțurilor noastre și a corpului nostru din cauza tehnologiei – mai ales prin intermediul smartphone-ului –, atunci seria de lucrări *Schattenbilder* a lui Adrian Ghenie va sta mărturie. Și nimeni nu va putea spune că nu am fost avertizați!”